

PRIKAZ EKONOMSKIH PODSTICAJA MIGRACIONIH TOKOVA RADNE SNAGE I NJIHOVA EMPIRIJSKA ANALIZA

THE OVERVIEW OF ECONOMIC INCENTIVES OF LABOUR MIGRATION FLOWS AND THEIR EMPIRICAL ANALYSIS

Drinka Peković*

Sažetak: U ovom radu prikazane su najznačajnije teorije koje objašnjavaju ekonomske determinante migracionih kretanja radne snage. U zavisnosti od nivoa na kojem se objašnjavaju mogući uzroci migracija razlikuju se makro i mikro teorije migracija. Makro teorije razloge migracija nalaze u međunarodnim razlikama u strukturi tržišta rada, uticaju globalnih procesa na privrede pojedinih zemalja. Mikro teorije migracija polaze od racionalnog izbora pojedinca i ocene očekivanog dohotka u imigracionoj zemlji kao značajnog faktora migracionog odlučivanja. Rezultati empirijskih istraživanja potvrđuju pretpostavke makro teorija migracija, ali ukazuju i na prisustvo statistički značajnog uticaja individualnih karakteristika migranata kao što su godine starosti, stepen obrazovanja na donošenje migracione odluke.

Ključne reči: migracija radne snage, teorije migracija, razlike u visini nadnica, stopa nezaposlenosti, očekivani neto prinos

Abstract: In this paper the most important theories which explain the economic determinants of labor migration are presented. Depending on the level of explanation of potential migration causes, macro and micro migration theories are distinguished. Macro theories find migration causes in the difference among international labor market structures and the impact of global processes on economy in a particular country. Micro migration theories start from the rational individual choice and expected income evaluation in the immigration country as a significant factor for migration decision. The results of empirical studies confirm the hypothesis of macro migration theories. In addition, they imply to the statistically significant influence of individual characteristics of migrants, like age and education level, on migration decision.

Key words: labor migration, migration theories, wage differentials, unemployment rate, expected net return

Uvod

U poslednjih nekoliko decenija međunarodni migracioni tokovi su po svom obimu i efektima postali značajni i privukli su pažnju velikog broja ekonomista, sociologa i demografa. U većini tradicionalno imigracionih zemalja broj imigranata iz godine u godinu raste, a etnički sastav stanovništva se širi. U SAD, Kanadi i Australiji, pored imigranata iz Evrope koji su posmatrano kroz istoriju bili najbrojniji, sve je veći priliv imigranata iz Azije, Afrike i Južne Amerike. Evropske zemlje koje su tradicionalno bile emigracione doživele su transformaciju i postale odredište imigranata sa azijskog i afričkog kontinenta. Nakon Drugog svetskog rata, uporedo sa privrednim razvojem, zapadnoevropske zemlje postaju privlačne za brojne radnike iz inostranstva, u početku iz zemalja Južne Evrope, a kasnije i za radnike sa drugih kontinenata.

* Drinka Peković, saradnik u nastavi, Visoka poslovna škola strukovnih studija Novi Sad, Srbija,
e-mail: drinkapekovic@yahoo.com

Prisustvo migracionih tokova postalo je osobenost skoro svih ekonomski razvijenih zemalja. U cilju boljeg razumevanja njihovih efekata neophodno je ustanoviti osnovne uzroke međunarodnih migracionih kretanja. Ne postoji jedinstvena teorija koja bi objasnila migracione tokove. Priroda migracionih procesa je veoma složena i njeno potpuno razumevanje zahteva multidisciplinarn pristup, kako bi se kroz različitost pretpostavki i nivoa analize dobio odgovor na pitanje šta uzrokuje međunarodna migraciona kretanja. Ekonomske teorije usmerene su na analizu osnovnih razloga međunarodnih migracionih kretanja radne snage. U ovom radu biće prikazane osnovne pretpostavke neoklasične teorije migracija, teorije dualnog tržišta rada i teorije svetskog sistema.

Neoklasična teorija migracija

Jedna od najstarijih i najpoznatijih teorija migracija je neoklasična makro teorija migracija. Nastala je kao pokušaj da se objasne uzroci migracije radne snage. Prema ovoj teoriji međunarodne migracije prisutne su usled razlika u ponudi i tražnji radne snage između zemalja. U zemlji u kojoj ponuda radne snage prevladuje u odnosu na kapital ravnotežna nadnica se uspostavlja na nižem nivou, dok zemlja koju karakteriše manja ponuda radne snage u odnosu na kapital ima višu ravnotežnu nadnicu. Prisutne razlike u visini nadnica uzrokuju migraciju radne snage iz zemlje sa nižom ravnotežnom nadnicom u zemlju sa višom ravnotežnom nadnicom. Kao rezultat migracionih kretanja, ponuda rada u zemlji sa višom ravnotežnom nadnicom raste što ima za posledicu pad ravnotežne nadnice. Istovremeno, zbog migracije, ponuda rada u zemlji sa nižom ravnotežnom nadnicom opada usled čega raste ravnotežna nadnica. Migraciona kretanja prestaju kada se razlika u visini nadnica između zemalja izjednači sa troškovima migracije (Massey, Arango, Hugo, Kouaoci, Pellegrino, Taylor, 1993: 433).

Osnovne pretpostavke neoklasične makro teorije migracija su sledeće:

- međunarodna migracija radne snage uzrokovana je razlikom u visini nadnica između zemalja;
- migraciona kretanja prestaju otklanjanjem razlika u visini nadnica i migracije se neće odvijati u odsustvu ovih razlika;
- tržište rada je osnovni mehanizam koji uzrokuje međunarodnu migraciju radne snage i druga tržišta nemaju značajne efekte na međunarodna migraciona kretanja radne snage;
- država može uspostaviti kontrolu nad migracionim tokovima radne snage regulisanjem tržišta rada;

Početni pristup neoklasičnog modela migracija proširili su Harris i Todaro analizirajući migraciju iz ruralnih u urbane regione manje razvijenih zemalja. Oni su pokušali da objasne velike migracije radne snage iz ruralnih u urbana područja koje su bile prisutne i pored nepostojanja viška tražnje za radom u urbanim područjima. Uočili su da mogućnost pronalaska visokoplaćenog posla u urbanim područjima motiviše radnu snagu iz ruralnih područja da migrira u urbana, iako je često u urbanim područjima prisutna nezaposlenost.

Prethodni neoklasični model polazi od toga da imigranti odmah pronalaze posao u imigracionoj zemlji kojim ostvaruju razliku u visini realnog dohotka. Todaro u svom modelu navodi da pri donošenju odluke o migraciji pored razlike u visini nadnice, migrant mora uzeti u obzir i rizik da će izvesni period biti nezaposlen ili će povremeno raditi pre nego što pronade posao kojim ostvaruje punu razliku između urbane i ruralne nadnice. Zbog toga on proširuje model uvođenjem očekivane nadnice kao ključne determinante migracije radne snage (Todaro, 1969: 140).

Prednost neoklasične makro teorije jeste u mogućnosti empirijskog dokazivanja uzročnosti obima međunarodnih migracionih tokova radne snage između dve zemlje razlikom u visini njihovih realnih nadnica. U empirijskim istraživanjima realne nadnice se izražavaju visinom dohotka per capita. U cilju postizanja uporedivosti podataka dohodak per capita pretvara se u međunarodne dolare primenom stope pariteta kupovne moći (purchasing power parity). Kasnije proširenje neoklasične makro teorije polazi od razlike u visini očekivanih nadnica kao uzroka migracija radne snage. U empirijskim istraživanjima očekivane nadnice se definišu kao realne nadnice posmatrane zemlje pomnožene sa verovatnoćom zapošljavanja u njoj (jedan minus stopa nezaposlenosti).

Nasuprot neoklasičnoj makro teoriji je mikroekonomski model individualnog izbora koji u istraživanje migracija uvodi pojam ljudskog kapitala (human capital). Sjaastad u mikro teoriji posmatra migraciju kao investiciju u povećanje produktivnosti rada kao proizvodnog faktora. Na osnovu znanja, sposobnosti i veština koje poseduje, pojedinac procenjuje očekivani dohodak kao neto prinos ulaganja ljudskog kapitala za svaku potencijalnu destinaciju migracije uključujući i sadašnje mesto boravka. Pri kalkulaciji očekivanog dohotka on uzima u obzir prihode i troškove kojima se izlaže. Migracija podrazumeva snošenje materijalnih troškova u vidu troškova putovanja, razlike u visini troškova stanovanja i ishrane. Pored materijalnih troškova postoje i nematerijalni troškovi. Najvažniji nematerijalni troškovi su oportunitetni troškovi (propuštena zarada u periodu traganja za poslom ili u toku obučavanja i sticanja neophodnih veština za nov posao). Pored oportunitetnih troškova, u nematerijalne troškove uključuju se i psihološki troškovi kao što su uloženi napor pojedinca u učenje novog jezika i kulture, napor da se prilagodi uslovima na novom tržištu rada, odvajanje od porodice i prijatelja. Ove troškove je veoma teško kvantitativno izraziti i oni se ne uzimaju u obzir pri empirijskim istraživanjima.

Materijalni prihod koji pojedinac ostvaruje migracijom predstavlja se kao kombinacija razlike u visini nominalne nadnice, promene troškova zapošljavanja i razlike u visini cena. Pojedinac ostvaruje i nematerijalni prihod od migracije koji proizilazi iz prednosti mesta migracije u odnosu na druge destinacije (na primer klimatske prednosti). Zbog nemogućnosti kvantitativnog izražavanja on se kao i nematerijalni troškovi ne uzima u obzir (Sjaastad, 1962: 83). Kada se troškovi oduzmu od prihoda utvrđuje se očekivani dohodak kao neto prinos uloženi ljudskog kapitala. Pojedinac se odlučuje da migrira u onu zemlju u kojoj očekuje da će ostvariti najveći očekivani dohodak.

Treba imati u vidu da svaki pojedinac procenjuje korist i troškove migracije na različit način, u zavisnosti od ličnih karakteristika kao što su starost, pol, stepen obrazovanja. Na osnovu ovih karakteristika uočeno je opadanje sklonosti ka migracionim kretanjima kod starijih osoba zbog kraćeg vremenskog perioda preostalog za ostvarivanje očekivanog dohotka. Takođe, osobe sa višim nivoom obrazovanja pokazuju veću sklonost ka migracijama zbog veće sposobnosti da primene stečeno znanje. Troškovi migracije rastu sa geografskom udaljenošću jer je teže prikupiti neophodne informacije o uslovima na tržištu rada u odnosu na zemlje koje su geografski bliže.

Pojava neoklasične mikro teorije migracija skrenula je pažnju sa agregatnih varijabli kao što su razlike u visini dohotka i stope nezaposlenosti na socioekonomske karakteristike pojedinaca. Empirijska istraživanja treba da uzmu u obzir različitost specifičnih karakteristika ljudskih resursa i njihov uticaj na donošenje odluke o migraciji. Ova teorija ukazuje da verovatnoća pronalaska posla u imigracionoj zemlji zavisi od znanja i veština koje poseduju imigranti kao i od njihove spremnosti da ulažu u ljudski kapital.

Teorija dualnog tržišta rada

Teorija dualnog tržišta rada zasniva se na pretpostavci da su migracioni tokovi u velikom obimu određeni karakteristikama tražnje na tržištu rada imigracionih zemalja. Glavni predstavnik ove teorije Piore ističe da uzroci međunarodne migracije radne snage nisu varijable emigracione zemlje (nizak dohodak, visoka nezaposlenost), već stalno prisutna tražnja za inostranim radnicima u imigracionim, ekonomski razvijenim zemljama. Teorija polazi od segmentacije tržišta rada na poslove na višem nivou hijerarhije zanimanja i poslove na nižem nivou hijerarhije.

Većinu tržišta rada ekonomski razvijenih zemalja karakteriše nedostatak radne snage koja će obavljati poslove na nižem nivou hijerarhije zanimanja. Reč je o tzv. „3D poslovima”, prljavim, opasnim i teškim poslovima (dirty, dangerous, difficult jobs). Radna snaga imigracione zemlje teži atraktivnim, visokoplaćenim zanimanjima uverena da visina nadnice, između ostalog, ukazuje na društveni status. Ukoliko preduzetnik želi da privuče domaću radnu snagu da obavlja „3D poslove”, on mora da poveća njihovu nadnicu. Međutim, rastom nadnica za poslove nižeg nivoa hijerarhije vrši se pritisak na visinu nadnica za poslove koji pripadaju višem nivou hijerarhije zanimanja. Zbog toga preduzetnici daju prednost zapošljavanju imigranata na „3D radna mesta” koji prihvataju postojeću visinu nadnice, u odnosu na rast nadnica kako bi privukli lokalnu radnu snagu. Tome ide na ruku i činjenica da su imigranti fleksibilniji u prihvatanju nepovoljnijih radnih uslova u odnosu na domaću radnu snagu koja je zaštićena regulisanim radnim uslovima od strane sindikata (Bijak, 2006: 10).

Pretpostavke teorije dualnog tržišta rada nisu u suprotnosti sa neoklasičnom mikro teorijom koja polazi od racionalnog izbora pojedinca koji se rukovodi maksimizacijom očekivanog dohotka. Neprihvatanje domaćeg stanovništva da obavlja niskoplaćene poslove povećava mogućnost zapošljavanja imigranata povećavajući njihov očekivani dohodak. Međutim, teorija dualnog tržišta rada nosi izvesne implikacije koje se razlikuju od neoklasične teorije. Iz pretpostavki da je međunarodna migracija radne snage zasnovana na tražnji za imigrantima koja proizilazi iz strukturnih potreba privrede imigracionih zemalja, proizilazi da međunarodna razlika u visini dohotka nije dovoljan uslov za odvijanje migracije. Takođe, za razliku od neoklasične makro teorije po kojoj priliv imigranata utiče na visinu nadnice u imigracionoj zemlji, teorija dualnog tržišta rada ukazuje da je visina nadnice niskoplaćenih poslova pod delimičnim uticajem ponude i tražnje radnih imigranata. Smanjen priliv imigranata u odnosu na tražnju za njihovim radom neće uzrokovati rast visine nadnice u cilju privlačenja domaće radne snage zbog institucionalne rigidnosti. Ukoliko priliv imigranata premaši tražnju za njihovim radom smanjiće se visina nadnice kao rezultat uvećane konkurencije.

Teorija svetskog sistema

Teorija svetskog sistema polazi od pretpostavke da je međunarodna migracija radne snage uzrokovana razvojem kapitalističkog sistema i svetskog tržišta. Ona razloge međunarodne migracije nalazi u procesu globalizacije i prodoru kapitalističkog načina proizvodnje u nekapitalistička društva. Osnovna pretpostavka ove teorije jeste da međunarodno kretanje radne snage prati međunarodne tokove kapitala, ali u suprotnom smeru. Prilivom kapitala i dolaskom multinacionalnih kompanija sa novom tehnologijom u manje razvijene regione u potrazi za sirovinama, jeftinom radnom snagom i tržištem, stvoreni su podsticaji za međunarodnu migraciju radne snage.

Primena mehanizacije u poljoprivrednoj proizvodnji u zemljama u razvoju smanjila je potrebu za radnom snagom i stvoren je višak radnika. Takođe, upotreba savremene tehnike doprinela je povećanju produktiv-

nosti i smanjenju cene jedinice prinosa, što je ugrozilo konkurentnost i opstanak na tržištu sitnih poljoprivrednih proizvođača koji proizvode na tradicionalan način. S druge strane, brz razvoj uslužnog sektora u razvijenim zemljama uticao je na povećanje tražnje za niskokvalifikovanom radnom snagom koja će obavljati poslove manje privlačne za lokalnu radnu snagu. Ovi trendovi podstakli su migraciju viška radne snage iz poljoprivrednog sektora zemalja u razvoju u razvijene zemlje, u potrazi za niskoplaćenim poslovima industrijskog i uslužnog sektora.

Dolazak multinacionalnih kompanija u zemlje u razvoju, između ostalog, praćen je izgradnjom i širenjem putne infrastrukture i razvojem komunikacionih veza što omogućava ubrzano kretanje robe, kapitala, informacija, ali i podstiče migraciono kretanje stanovništva. Međutim, pored ekonomskih veza, teorija poseban naglasak stavlja na kulturne veze između razvijenih i zemalja u razvoju kao faktora migracionih kretanja. U oblikovanju kulturnih veza poseban značaj imaju masovni mediji koji prenoseći stil života, standard i koncept potrošnje u razvijenim zemljama motivišu migraciona kretanja. Uspostavljene kulturne veze imaju jači uticaj na migraciona kretanja u onim zemljama koje su u prošlosti bile kolonije pojedinih razvijenih zemalja i u kojima se već duži vremenski period primenjuje obrazovni, administrativni sistem, jezik i kultura razvijene zemlje bivše kolonijalne sile (Massey, 1993: 445-447).

Teorija svetskog sistema polazi od strukture svetske ekonomije pri analizi međunarodnih migracionih kretanja radne snage, ali ističe i kulturne, istorijske i jezičke veze između bivših kolonijalnih sila i kolonija kao značajne faktore migracija. Iz ovih razloga ona se ne može jednostavno klasifikovati kao „makroekonomska teorija” jer analizira proces migracija u širem kontekstu koji pored ekonomskih obuhvata i niz socioloških faktora.

Sinteza prethodno objašnjenih teorija i opšta slika migracije radne snage predstavlja se push-and-pull modelom. Ovaj model uzroke međunarodne migracije radne snage objedinjuje u push i pull faktore. Push faktori su negativni faktori u emigracionoj zemlji koji podstiču radnu snagu na migraciona kretanja ili faktori imigracione zemlje koji potencijalnim imigrantima otežavaju ulazak u imigracionu zemlju. Pull faktori su pozitivni faktori koji privlače potencijalne migrante da ostanu u emigracionoj zemlji ili faktori imigracione zemlje koji privlače imigrantsku radnu snagu. Prema ovom modelu, međunarodna migracija radne snage objašnjava se prisustvom privlačnih (pull) faktora u imigracionoj zemlji i podsticajnih (push) faktora u emigracionoj zemlji (Bruder, 2003: 6).

Push-and-pull model kao razloge migracije uzima u obzir i ekonomske i sociološke determinante. Push faktori migracije mogu biti visoka stopa nezaposlenosti, niska stopa zaposlenosti i niske nadnice u emigracionoj zemlji, ali i razvijen sistem socijalnog osiguranja, razvijena migraciona mreža, visok životni standard. Međutim, pri odlučivanju o migraciji model uzima u obzir i migracione barijere u vidu visokih troškova migracije, restriktivne imigracione politike, ali i lične karakteristike kao što su pol, starost, stepen obrazovanja.

Empirijska analiza ekonomskih podsticaja migracija radne snage

U cilju utvrđivanja osnovnih determinanti unutrašnjih i međunarodnih migracionih kretanja, u poslednjih nekoliko decenija sprovedena su obimna empirijska istraživanja u razvijenim zemljama i zemljama u razvoju. Većina istraživanja vršena je na osnovu podataka prikupljenih na nivou države ili regiona koja su prikazivana u obliku vremenskih serija. Rezultati ovih istraživanja pokazuju da je potraga za boljim ekonomskim uslovima najvažniji uzrok međunarodnih migracionih tokova.

Neoklasična teorija migracije ističe razliku u visini nadnica i mogućnosti zapošljavanja u imigracionoj zemlji kao najvažnije faktore migracionih kretanja. Značajan broj empirijskih istraživanja posvećen je proveri pretpostavki neoklasične teorije. Većina njih potvrdila je prisustvo statistički značajnog pozitivnog odnosa između razlike u visini nadnica imigracione i emigracione zemlje i obima migracionih tokova. Takođe, potvrđeno je da visina nadnica u imigracionoj zemlji ima statistički značajan pozitivan uticaj na priliv imigranata. Lundborg je ovu pretpostavku potvrdio istražujući migraciona kretanja u Švedskoj iz Finske, Danske i Norveške u periodu od 1968–1985. godine. Od ukupnog broja finških imigranata u nordijskim zemljama, njih 98% živelo je u Švedskoj 1975. godine odnosno 97% 1985. godine. Istraživanje je pokazalo da je osnovni razlog izuzetno visoke koncentracije finških imigranata u Švedskoj upravo visoka prosečna realna nadnica (Lundborg, 1991: 364).

Međutim, visina nadnice u emigracionoj zemlji kao uzrok migracionih kretanja ima veći značaj u slučaju unutrašnjih migracija nego međunarodnih. Pissarides i McMaster su istražujući regionalne migracione tokove unutar Velike Britanije u periodu 1961-1982. godine utvrdili da regioni sa nižom nadnicom u odnosu na prosečnu nadnicu Velike Britanije imaju veći obim migracionih kretanja i da je uticaj ovog faktora na migracije statistički značajan. Kod međunarodnih migracionih kretanja korelaciona veza visine nadnice u emigracionoj zemlji i broja emigranata je slabija. To pokazuje i istraživanje Lundborg-a u kome visina nadnice u emigracionoj zemlji ima značajan uticaj na odlučivanje o emigraciji.

Rezultati koji se odnose na uticaj stope nezaposlenosti ili zaposlenosti, kao izraza mogućnosti zapošljavanja, na migraciono odlučivanje takođe su nejasni. Pojedina istraživanja potvrđuju prisustvo statistički značajne veze između razlike u stopi nezaposlenosti imigracione i emigracione zemlje i obima migracionih kretanja. Rezultati istraživanja uticaja stope nezaposlenosti u emigracionoj zemlji na obim migracija su nejasni. U pogledu odnosa između stope nezaposlenosti regiona i obima migracija, istraživanje Pissarides-a i McMaster-a ukazuje na prisustvo negativne korelacije iz čega proizilazi da potencijalne migrante privlače regioni u kojima postoji nedostatak tražnje za radom što je u suprotnosti sa teorijskim pretpostavkama.

Kao moguć razlog ovakvih rezultata Greenwood navodi korišćenje agregatnih podataka. Slabu korelaciju između stope nezaposlenosti i obima migracija pri korišćenju agregatnih podataka on objašnjava činjenicom da nezaposleni čine mali procenat radne snage i još manji procenat stanovništva. Prisustvo više stope nezaposlenosti u emigracionoj zemlji ima veći uticaj na migracionu odluku nezaposlenih nego onih koji su već u radnom odnosu. Zbog toga efekti stope nezaposlenosti manje dolaze do izražaja u istraživanjima migracije radne snage uz korišćenje agregatnih podataka. Greenwood navodi da korišćenje mikro podataka u istraživanjima omogućuje potpuniji prikaz značaja uticaja stope nezaposlenosti na odluku o migraciji (Greenwood, 1985: 532). Nejasnu sliku uticaja stope nezaposlenosti emigracione zemlje na odluku o migraciji u istraživanjima zasnovanim na agregatnim podacima pokušali su da rasvetle Goss i Shoening. Oni ističu dužinu vremenskog perioda koju nezaposleni provode u potrazi za poslom kao značajnu determinantu odlučivanja o migraciji. Izostanak značajnog pozitivnog odnosa stope nezaposlenosti emigracione zemlje i obima migracija oni objašnjavaju prisustvom statistički značajne negativne korelacije dužine vremenskog perioda neophodnog za pronalazak posla i obima migracija. U područjima u kojima je duži period prisutna visoka stopa dugoročne nezaposlenosti, nezaposleni su manje skloni migracionim kretanjima. Goss i Shoening dužinu vremenskog perioda traganja za poslom objašnjavaju nivoom obrazovanja i radnim iskustvom. Nezaposleni sa višim nivoom obrazovanja i većim radnim iskustvom pronalaze posao za kraći vremenski period što se objašnjava njihovom većom sposobnošću pribavljanja i iskorišćavanja informacija o tržištu rada (Goss, Shoening, 1984: 576-577).

Pristup neoklasične mikro teorije koji polazi od kalkulacije prihoda i troškova kojima se potencijalni migrant izlaže kao faktora odlučivanja o migraciji našao je potvrdu u empirijskim istraživanjima. Ispitivanje uticaja geografske udaljenosti između imigracione i emigracione zemlje, kao determinante troškova putovanja, na obim migracija vršili su Greenwood, Molle i van Mourik, Fields i ustanovili prisustvo statistički značajne negativne veze između geografske udaljenosti i obima migracionih kretanja. Različita su tumačenja ovakvog ponašanja migranata u odnosu na geografsku udaljenost destinacije. Pojedina istraživanja ističu nedostatak informacija o tržištu rada zemlje (regiona) destinacije kao uzrok negativne veze između geografske udaljenosti i obima migracija, dok druga istraživanja navode rast psiholoških troškova usled veće geografske udaljenosti kao razlog manjeg obima migracionih tokova.

Neoklasična mikro teorija ističe starost migranata kao značajan faktor koji utiče na visinu neto sadašnje vrednosti odluke o migraciji, jer povećava psihološke troškove i smanjuje korist zbog kraćeg vremenskog perioda preostalog za kumulaciju očekivanog dohotka. Međutim, Goss i Paul smatraju da pri analizi uticaja godina starosti na odluku o migraciji treba uzeti u obzir akumulirano radno iskustvo i njegov uticaj na sklonost ka migracijama. Vršena istraživanja potvrđuju prisustvo pozitivnog odnosa između posedovanja veština i sposobnosti za obavljanje određenih poslova i obima migracija. Goss i Paul ističu da se sa radnim iskustvom stiču opšte veštine koje povećavaju produktivnost radnika na svim radnim mestima, nasuprot specifičnim veštinama koje se stiču obukom u cilju povećanja produktivnosti za određene vrste poslova (Goss, Paul, 1986: 398). Radnik sa razvijenim opštim veštinama u mogućnosti je da ostvari veću nadnicu i da na taj način nadoknadi gubitak kumuliranog dohotka po osnovu kraćeg preostalog vremenskog perioda. Iz ovog proizilazi da stariji radnici po osnovu većeg radnog iskustva treba da budu geografski mobilniji. Goss i Paul su ustanovili prisustvo statistički značajnog pozitivnog uticaja posedovanja opštih veština, mereno godinama radnog iskustva i obima migracionih kretanja. Na taj način su proširili uticaj godina starosti migranata na odlučivanje o migraciji (Goss, Paul, 1986: 403).

Zaključak

U cilju objašnjenja migracionih kretanja radne snage razvijen je veliki broj teorija koje polaze od ekonomskih podsticaja, ličnih karakteristika migranata i socijalnih determinanti pri određivanju mogućih uzroka migracionih tokova. Kao najznačajnije teorije ističu se neoklasična teorija migracija, teorija dualnog tržišta rada i teorija svetskog sistema. Nasuprot neoklasičnoj makro teoriji migracije koja polazi od razlika u agregatnim ekonomskim veličinama pri objašnjenju međunarodnih migracionih tokova radne snage, neoklasična mikro teorija migraciono odlučivanje posmatra u kontekstu pojedinca i njegove procene očekivanog dohotka kao neto prinosa ulaganja ljudskog kapitala. Teorija dualnog tržišta rada ističe tražnju za inostranim radnicima u ekonomski razvijenim zemljama kao migracioni podsticaj. Prema ovoj teoriji imigranti su neophodni za obavljanje tzv. „3 D poslova” u ekonomski razvijenim zemljama koji su manje atraktivni za lokalnu radnu snagu. Teorija svetskog sistema problematiku migracionih kretanja posmatra u širem kontekstu i uzroke migracija nalazi u globalnim tokovima kapitala, dolasku multinacionalnih kompanija u zemlje u razvoju i primeni savremene tehnologije što uzrokuje stvaranje viška radne snage. Istovremeno, brz razvoj uslužnog sektora u ekonomski razvijenim zemljama povećao je tražnju za niskokvalifikovanim radnicima koji će obavljati poslove manje privlačne za domaću radnu snagu. Pored ekonomskih veza, ova teorija ističe značaj kulturnih veza između razvijenih i zemalja u razvoju kao migracionog podsticaja i uloge masovnih medija u njihovom oblikovanju.

Rezultati empirijskih istraživanja potvrdili su pretpostavke neoklasične teorije. Utvrđeno je prisustvo statistički značajnog pozitivnog odnosa između razlike u visini nadnica imigracione i emigracione zemlje

i obima migracionih tokova. Takođe, potvrđeno je da visina nadnica u imigracionoj zemlji ima statistički značajan pozitivan uticaj na priliv imigranata. Razlika u visini stope nezaposlenosti imigracione i emigracione zemlje ima statistički značajan uticaj na obim migracija, dok je uticaj visine stope nezaposlenosti u emigracionoj zemlji na obim migracionih tokova nejasan. Korišćenje mikro podataka daje potpuniji prikaz značaja uticaja stope nezaposlenosti emigracione zemlje na obim migracija uzimajući u obzir dužinu vremenskog perioda neophodnog za pronalazak posla. Prisustvo visoke stope dugoročne nezaposlenosti u dužem vremenskom periodu u emigracionoj zemlji smanjuje sklonost ka migracionim kretanjima. Pretpostavka neoklasične mikro teorije migracija da veća geografska udaljenost imigracione zemlje smanjuje obim migracija našla je potvrdu u empirijskim istraživanjima. Pri analizi značaja starosti migranata kao migracionog faktora potrebno je uzeti u obzir uticaj akumuliranog radnog iskustva s obzirom da je ustanovljeno prisustvo statistički značajnog pozitivnog uticaja godina radnog iskustva na obim migracionih kretanja.

Literatura

- [1] Bijak, J., (2006) *Forecasting International Migration: Selected Theories, Models and Methods*, CE-FMR Working Paper
- [2] Bruder, J., (2003) *East-West Migration in Europe, 2004–2015*, Conclusions from SoutherEnlargement, „Conference on Enlargement Economics”, University of Paris
- [3] Goss, P. E., Paul, C., (1986) *Age and Work Experience in the Decision to Migrate*, „Journal of Human Resources”
- [4] Goss, P. E., Schoening, C. N., (1984) *Search Time, Unemployment and the MigratiDecision*, „Journal of Human Resources”
- [5] Greenwood, J. M., (1985) *Human Migration: Theory, Models and Empirical Studies*, „Journal of Regional Science”
- [6] Lundborg, P., (1991) *Determinants of Migration in the Nordic Labor Market*, „Scandinavian Journal of Economics”
- [7] Massey, S. D., Arango, J., Hugo, G., Kouaouci, A., Pellegrino, A., Taylor, J. E., (1993) *Theories of International Migration: A Review and Appraisal*, „Population and Development Review”
- [8] Pissarides, A. C., McMaster, I., (1990) *Regional Migration, Wages and Unemployment Empirical Evidence and Implications for Policy*, „Oxford Economic Papers New Series”
- [9] Todaro, P. M., (1969) *A Model of Labour Migration and Urban Unemployment in Less Developed Countries*, „The American Economic Review”